

Emlékezés Thaisz Andrásra (1789-1840), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering András Thaisz (1789-1840), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Thaisz András (esetenként: Endre) evangélikus vallású köznemesi család gyermekeként 1789. november 15-én született a Gömör vármegyei Jolsván [Jelšava]. Szülőhelyének nevét alkalmanként álnévként (Jolsvai András) használta publikációiban. Iskolai tanulmányait soknemzetiségű környezetben, Szepes-Szombathelyen, Lőcsén, Rozsnyón, majd Késmárkon az evangélikus líceumban végezte. Eredendően hittudományi tanulmányokat kívánt folytatni, de a „háborús idők” miatt nem tudott eljutni külföldi egyetemre, végül Pesten hallgatott jogot. Tanulmányai során nagy hatást gyakorolt rá a korabeli német neohumanizmus, az emberi egyetemesség eszméje. 1811. március 16-án ügyvédi oklevelet szerzett és Pesten telepedett le. A királyi táblán ügyvédként tevékenykedett, emellett az irodalmi közéletben is aktív részt vállalt.

1819 és 1827 között a *Tudományos Gyűjtemény* szerkesztőjeként vált ismertté. Érdekes e periodikában megjelent egyik legelső írására utalni, amelyben a nyelvújítás kapcsán Kazinczy érdemeiről így írt: „... dítséretes példával előzött meg bennünket Kazintzy Ferentz, a’ ki ha néha az új szók képzésében nem eléggé szerentsés volt is, felingerelte vas szorgalma, ’s Hazájának forró szeretete által a’ Nemzeti Literaturát, ’s örök emlékezetre, örök háládatosságra érdemessé tette, magát.” Ugyancsak itt tette közzé 1821-ben Majláth Györgyről, majd 1823-ban Teleki Lászlóról szóló életrajzát. Korabeli társadalomfelfogását jól jellemzi *A magyar törvény elsőbbségének némely vonásai* című közleménye, amely a nemesi alkotmány idealizált képét tárja az olvasó elé. Kevés saját műve jelent meg a folyóiratban, annál nagyobb energiát fordított szerzőtársai publikálásra való buzdítására.

1831-ben Wigand Ottó korabeli pesti könyvkiadót új lap megalapítására vette rá. A *Sas* című tudományos, irodalmi és kritikai folyóiratot másodmagával szerkesztette 1833 szeptemberéig, a kiadvány megszűnéséig. E mellett munkatársa volt az 1831 és 1834 között megjelenő – szintén Wigand Ottó által kiadott – *Közhasznú Esmeretek Tára* című tizenkét kötetes „Conversations-Lexicon”-nak. Költeményeit az általa szerkesztett lapokon kívül főleg a *Szép-Literatúrai Ajándék a’ Tudományos Gyűjteményhez* (1821-1827) című periodikában tette közzé.

Említésre érdemesek műfordításai is. Ő tolmácsolta először magyar nyelvre Walter Scott *Ivanhoe* című népszerű történelmi regényét, mely hét kötetben jelent meg 1829 és 1831 között. Tanulságos a fordító előszavából néhány sort idéznünk: „... a’ Magyar Olvasó Közönség, ha nem is hirtelen, még is lassanként szaporodik, ’s a’ mulattató Munkáknak igen nagy szűkiben vagyunk; pedig tsak ezek által terjesztetik legsikereesebben a’ nyelv’s élesztetik az Olvasás’ kedve: – ’s így, más nem jelentvén magát, magamnak kelle a’ teher alá vetnem vállaimat. Ha Fáy András vagy Szalay Benjamin tollával bírnék, nem vesződném fordításokkal; de tehetségemen túl emelkedni soha se akartam: – talán mostani igyekezetem megszégyenítésére, fog egy eredeti Magyar Scott támadni, ’s akkor örvendeni fogok.”

1831. február 17-én a Magyar Tudós Társaság első nagygyűlésén – többek között Bajza József, Czuczor Gergely, Ercsey Dániel, gróf Kemény József társaságában – levelező taggá választották meg. Az erről szóló tudósításban, mint „hites „Ügyvéd ’s Táblabíró” foglalkozás-megnevezés olvasható.

Thaisz András 1840. július 9-én agyvérzésben hunyt el Pesten.

Thaisz András munkái

*Scepusium...Josephi archiducis Austriae... regni Hungariae palatini adventu felix et laetum in contestationem debitae pietatis ac reverentiae tenui carmine adumbrarunt lycei Késmárkiensis ev. aug. conf. artium et scientiarum cultores... Leutschoviae, 1806.; Supremum pietatis monumentum... Dni Donati senioris Váradi szakmári de Lucsivna... Leutschoviae, 1807.; A’ Neologismusokról, avagy Szabad-é a’ Magyarban új szókat tsinálni, és mennyire? Tudományos Gyűjtemény, XII. köt. Trattner, Pest, 1817. 14-33. o.; Külömböző vélekedés a recensiókról. Tudományos Gyűjtemény, V. köt. Trattner, Pest, 1819. 54-76. o.; Közönséges észrevételek a nemzeti characternek megítélésére különösen pedig a magyar nemzetről hozot némelly Ítéletekre. Tudományos Gyűjtemény, IX. köt. Trattner, Pest, 1819. 32-56. o.; Székelyhidi Majláth György, a’ Király Személyes Jelenléte a’ Törvényekben Képviselőjének Életirása. Tudományos Gyűjtemény, XI. köt. Trattner, Pest, 1821. 76-87. o.; Gróf Széki Teleki László Életirása. Tudományos Gyűjtemény, I. köt. Trattner, Pest, 1823. 87-106. o.; A’ magyar törvény elsőbbségeinek némelly vonásai. Sas. Vegyes tárgyú iratokaz olvasni és tudni méltó minden ágaiból. I. köt. Wigand, Pest, 1831. 71-100. o.; Wachtler Bernát: Nyílt szívű észrevételek a Magyarországnak számára javasolt váltó s törvénykezési rendre. (ford.: Thaisz András) Pest, 1832.; Walter Scott: *Ivanhoe*. I-VII. köt. (Ford.: Thaisz András) Pest, 1829-1831.*

Felhasznált irodalom

Magyar Tudós Társaság Évkönyvei. I. köt. Pest, 1831-1832. 65. o.; Ferenczy Jakab – Danielik József: *Magyar írók. Életrajz-gyűjtemény*. Szent-István-Társulat, Pest, 1856. 483-484. o.; Mader Béla: *A Tudományos Gyűjtemény története. Fejér György (1817-1818) és Thaisz András (1819-1827) szerkesztősége idején*. Hungaria, Szeged, 1976.; *Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825-2002*. III. köt. MTA Társadalomkutató Központ – Tudománytár, Budapest, 2003. 1293. o.; László Ferenc: *Evangélikus társasélet a reformkori Pest-Budán. Budapesti Negyed*, 12. évf. 46. sz. 2004/4. sz. (<https://epa.oszk.hu/00000/00003/00033/laszlo.html>); Lacza Tihamér: *A tudomány apostolai. Magyar tudósok nyomában a mai Szlovákiában*. I. köt. Madách Egyesület, [Pozsony], 2013. 145. o.

Szabadfalvi József
egyetemi tanár, az MTA levelező tagja
Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
email: szabadfalvi.jozsef@law.unideb.hu